

ВІДГУК

**офіційного опонента, доктора педагогічних наук,
професора Дяченко Марії Дмитрівни
на дисертацію Хромченкової Наталії Миколаївни
на тему «Формування професійної відповідальності майбутніх
журналістів на бакалаврському рівні вищої освіти», поданої на здобуття
наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю
13.00.04 – теорія і методика професійної освіти**

1. Актуальність обраної теми

Одним із чинників розбудови української державності є орієнтація на громадянське суспільство, розвиток якого значною мірою залежать від професіоналізму та професійної відповідальності особистості кожного фахівця, в тому числі журналіста. В умовах глобалізації журналіст є не простим інформатором і ретранслятором подій, який віддзеркалює сучасність, це – аналітик-навігатор, здатний формувати громадську думку й допомагати виробленню суспільних орієнтирів; це – соціально зріла, відповідальна особистість із чіткою громадянською позицією.

Український соціум потребує висококваліфікованих журналістів, справжніх представників інформаційної еліти, з національною ідеєю, інноваційним мисленням, з глибоким знанням та дотриманням принципів журналістської етики, здатних оперативно реагувати на зміни в усіх сферах життя, не лише на високому рівні володіти професійними технологіями, а й глибоко усвідомлювати відповідальність перед законом та власним сумлінням за виконання професійних функцій, розвивати цінності громадянського суспільства, сприяти консолідації нації, інтеграції України в європейський і світовий простір як конкурентоспроможної держави, майбутнє якої залежить і від професійної відповідальності журналістів як представників четвертої влади. Тому необхідність формування у майбутніх

журналістів професійної відповідальності в умовах інформаційного суспільства є наразі особливо актуальним завданням журналістської освіти. З огляду на вищезазначене дисертація Н. М. Хромченкової «Формування професійної відповідальності майбутніх журналістів на бакалаврському рівні вищої освіти» має безперечну актуальність і науково-теоретичну цінність.

2. Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, та їхня достовірність

Наукові положення, висновки та пропозиції, сформульовані Н. М. Хромченковою в дисертаційній роботі є обґрунтованими, логічними, змістовними й аргументованими. Варто відзначити чіткість і наукову виваженість основних положень дослідження, комплексний підхід до вивчення теоретичних засад проблеми, який зумовив глибинність змістового наповнення роботи. Зміст дисертації – чітко структурований; науковий пошук в роботі розгортається послідовно за визначеними етапами, кожний з яких завершується ґрунтовними висновками. Слід відзначити логічний взаємозв'язок у визначенні об'єкта, предмета, мети і завдань дослідження. Адекватною, вдало визначеною є система дослідницьких методів, що дозволило успішно вирішити поставлені завдання. Науково-категоріальний апарат розроблений достатньо (у першому розділі), чітко визначено ключові поняття та базові положення, які ґрунтуються на аналізі значного масиву опрацьованих джерел, що підтверджує глибину наукового дослідження і є однією зі спроб подолати окреслені дослідницею суперечності між вимогами суспільства, що постійно зростають, до професійної відповідальності журналістів і недостатнім рівнем її сформованості у майбутніх журналістів на бакалаврському рівні вищої освіти та між потребою формування професійної відповідальності майбутніх бакалаврів журналістики і недостатнім навчально-методичним забезпеченням в процесі їхньої підготовки у закладах вищої освіти.

Аналіз дисертації засвідчує, що авторкою виконано значну дослідницьку роботу: аналітико-синтетичне опрацювання значної кількості законодавчих та нормативно-правових актів, що регулюють професійну підготовку журналістських кадрів в Україні, дидактичних джерел, довідкової літератури, статей у вітчизняній та зарубіжній науково-педагогічній періодиці, інтернет-ресурсів тощо; виокремлення перспективних напрямів реалізації професійної підготовки майбутніх журналістів у закладах вищої освіти в контексті нової освітньої стратегії з екстраполяцією їх у майбутнє професійної педагогіки. Це дає підстави стверджувати, що дисертація «Формування професійної відповідальності майбутніх журналістів на бакалаврському рівні вищої освіти» є комплексним, цілісним, завершеним і самостійним дослідженням.

Високий ступінь достовірності та переконливості результатів дослідження забезпечується широтою, різноманітністю опрацьованої джерельної бази, що включає законодавчі, нормативно-методичні документи в галузі вищої освіти, наукові розвідки українських та зарубіжних учених і нараховує 288 джерел, що свідчить про ґрунтовне опрацювання проблеми та наукову зрілість дисертантки.

ґрунтовність дослідження Н. М. Хромченкової підкреслюється можливістю відтворення педагогічного досвіду з вирішення окресленої проблеми у вітчизняних закладах вищої освіти, що підтверджено чотирма довідками про впровадження результатів дослідження.

Детальне ознайомлення з текстом дисертації дає підстави стверджувати, що підхід авторки до вивчення процесу формування професійної відповідальності майбутніх журналістів на бакалаврському рівні вищої освіти відзначається фундаментальністю, цілісністю та новаторством.

Наукова робота Н. М. Хромченкової – чітко структурована, характеризується логічністю викладу, якісним оформленням наукового апарату роботи, глибокою продуманістю, збалансованістю текстового та

графічного матеріалу й підпорядкована реалізації основних завдань дослідження.

У першому розділі дисертації – «Теоретико-методологічні засади формування професійної відповідальності майбутніх журналістів у вищій освіті» – здійснено глибокий теоретичний аналіз проблеми формування професійної відповідальності у майбутніх фахівців (с. 6–78); розкрито актуальність проблеми формування професійної відповідальності журналістів (с. 13–24); висвітлено педагогічні основи формування професійної відповідальності майбутніх фахівців як здобувачів вищої освіти (с. 25–46); продемонстровано широку наукову дискусію навколо понять «професійна відповідальність» і «професійна відповідальність майбутніх журналістів» (с. 47–61); обґрунтовано поняттєво-термінологічний апарат дослідження проблеми формування професійної відповідальності майбутніх журналістів на бакалаврському рівні вищої освіти (с. 62–78).

Ознайомлення з дисертацією засвідчило, що пані Хромченкова Н. М. застосувала системний підхід до вивчення такого педагогічного явища, як формування професійної відповідальності майбутніх журналістів на бакалаврському рівні вищої освіти. Це свідчить про критичність, інноваційність і глибинність мислення авторки наукового дослідження та методологічну визначеність, що й уможливило успішне завершення наукового пошуку зі складної, але актуальної й перспективної теми, яка виносить на захист. На с. 76 дисертації здобувачка надає власне визначення професійної відповідальності, скориставшись при цьому дослівними цитатами зі свої публікацій. На особливу увагу в першому розділі заслуговує авторська дефініція поняття «професійна відповідальність майбутніх журналістів», яку Н. Хромченкова надає на с. 77 дисертаційної роботи.

У другому розділі – «Педагогічні умови формування професійної відповідальності майбутніх журналістів на бакалаврському рівні вищої освіти» – розкрито методику педагогічного дослідження; висвітлено

теоретико-методологічні підходи до формування професійної відповідальності майбутніх журналістів; обґрунтовано педагогічні умови формування професійної відповідальності майбутніх журналістів на бакалаврському рівні вищої освіти; визначено й охарактеризовано структурні компоненти, критерії, показники та рівні сформованості професійної відповідальності майбутніх бакалаврів журналістики.

На особливу увагу заслуговує запропонований дослідницею навчально-методичний комплекс в електронному форматі з навчальної дисципліни «Професійна відповідальність у журналістиці» (додаток Ж), особливості впровадження якого окреслено в пп. 2.3 дисертації, що, на наш погляд, є актуальним науковим і водночас цінним методичним і прикладним здобутком Хромченкової Н. М.

Мають науково-методичну та практичну значущість: запропонована авторкою модель формування професійної відповідальності майбутніх журналістів на бакалаврському рівні вищої освіти (с. 111); методика формування професійної відповідальності майбутніх бакалаврів журналістики (с. 112–134) та обґрунтовані шляхи і методи реалізації розробленої методики.

Заслуговує на увагу й те, що дослідниця використала різні методики з метою діагностики сформованості у майбутніх бакалаврів журналістики професійної відповідальності, адаптувавши та модифікувавши їх до теми свого дослідження і таким чином розробивши оптимальний діагностичний інструментарій, що дало їй змогу досягти очікуваного результату й довести ефективність визначених педагогічних умов формування професійної відповідальності майбутніх бакалаврів журналістики.

У третьому розділі – «Експериментальна перевірка результативності педагогічних умов формування професійної відповідальності майбутніх бакалаврів журналістики» – розкрито процес експериментальної роботи з формування професійної відповідальності студентів (; перевірено

ефективність формувальних заходів, спрямованих на забезпечення педагогічних умов формування професійної відповідальності майбутніх бакалаврів журналістики. Авторка дисертації зуміла довести, що за всіма компонентами професійної відповідальності у майбутніх бакалаврів журналістики, які входили до ЕГ, спостерігалася значна позитивна динаміка порівняно зі змінами, які відбувалися в КГ студентів.

3. Наукова новизна результатів дослідження

Дослідження Н. М. Хромченкової суттєво збагачує теорію та методику професійної освіти, є новаторською і перспективною, має теоретичну цінність і практичне значення та свідчить про вміння дисертантки бачити актуальні наукові проблеми й успішно працювати над їхнім вирішенням.

Наукова новизна отриманих результатів полягає в тому, що дослідницею вперше: визначено структуру та зміст професійної відповідальності майбутніх журналістів на бакалаврському рівні вищої освіти; визначено та обґрунтовано педагогічні умови формування професійної відповідальності майбутніх бакалаврів журналістики та експериментальним шляхом перевірено їхню педагогічну ефективність: спрямування змісту навчальних дисциплін на формування професійної відповідальності майбутніх журналістів; використання інтерактивних методів навчання, що сприяють підвищенню активності та особистої відповідальності студентів; організація рефлексивної діяльності майбутніх журналістів щодо сформованості професійної відповідальності; розроблено авторський Навчально-методичний комплекс в електронному форматі з навчальної дисципліни «Професійна відповідальність у журналістиці» для здобувачів першого рівня вищої освіти, спеціальності 061 Журналістика; обґрунтовано поняття «професійна відповідальність майбутнього журналіста»; уточнено компоненти професійної відповідальності майбутніх журналістів: мотиваційний (потреби, ідеали, ціннісні орієнтації); когнітивний (усвідомлення моральних, етичних, правових норм діяльності та поведінки);

емоційно-вольовий (вміння визначати мету й обирати засоби її досягнення); діяльнісно-поведінковий (здатність свідомо корегувати власну поведінку відповідно до моральних переконань) та виділено критерії, показники й рівні її сформованості; набули подальшого розвитку теорія і методика формування професійної відповідальності майбутніх журналістів на бакалаврському рівні вищої освіти шляхом упровадження розробленого Навчально-методичного комплексу в електронному форматі з навчальної дисципліни «Професійна відповідальність у журналістиці» для здобувачів першого рівня вищої освіти з розширенням змістового компонента, адаптації форм, методів освітньої діяльності та засобів навчання.

4. Значущість результатів дослідження для науки та практики професійної освіти полягає в розробленні та впровадженні в освітній процес закладів вищої освіти науково-методичного забезпечення для цілеспрямованого розвитку професійної відповідальності у майбутніх журналістів, а саме: Навчально-методичний комплекс в електронному форматі з навчальної дисципліни «Професійна відповідальність у журналістиці» для здобувачів першого рівня вищої освіти, спеціальності 061 Журналістика, що включає робочу навчальну програму, лекційні, практичні заняття, методичні рекомендації для організації самостійної роботи студентів, діагностичний інструментарій для визначення рівня якості підготовки сформованості професійної відповідальності майбутніх журналістів.

Не викликає сумніву і той факт, що практична значущість одержаних дисертанткою результатів дослідження буде оцінена як науковцями-педагогами, так і журналістикознавцями.

5. Повнота викладення наукових положень і результатів дослідження в опублікованих працях

Робота пройшла достатню апробацію. Основні положення дисертації Хромченкова Н. М. досить повно висвітлено в 11 публікаціях, з яких:

7 статей – у наукових фахових виданнях України з педагогічних наук;
1 стаття – у науковому міжнародному періодичному виданні з педагогіки;
3 публікації у збірниках матеріалів міжнародних конференцій.

6. Оцінка змісту й оформлення дисертації та автореферату

Дисертація та автореферат написані грамотно й оформлені згідно з чинними вимогами. Виклад основних наукових положень, висновків і рекомендацій у роботі – послідовний, логічно завершений, з чіткими формулюваннями; мова тексту дисертації – виразна, лаконічна, відповідає нормам наукового стилю. Зміст автореферату – ідентичний основним положенням дисертації.

7. Зауваження до змісту дисертації

Позитивно оцінюючи наукове та практичне значення отриманих дисертанткою результатів, вважаємо за необхідне зазначити окремі дискусійні положення та зауваження щодо дисертаційної роботи.

1. Назва другого розділу дисертації, на нашу думку, є звуженою, оскільки вона окреслює змістове наповнення лише підрозділу 2.1, до того ж дублює його назву: назва розділу 2 – «Педагогічні умови формування професійної відповідальності майбутніх журналістів на бакалаврському рівні вищої освіти»; назва підрозділу 2.1 – «Визначення і обґрунтування педагогічних умов формування професійної відповідальності майбутніх журналістів на бакалаврському рівні вищої освіти».

Оскільки в другому розділі дисертації представлено навчально-методичний комплекс в електронному форматі з навчальної дисципліни «Професійна відповідальність у журналістиці» для здобувачів першого рівня вищої освіти, модель та критерії, показники і рівні сформованості професійної відповідальності майбутніх журналістів на бакалаврському рівні вищої освіти, на нашу думку, доцільно було б розділу 2 надати ширшу назву на кшталт «Науково-методичне забезпечення процесу формування

професійної відповідальності майбутніх журналістів на бакалаврському рівні вищої освіти».

2. У підрозділі 2.2 авторка на належному науковому рівні обґрунтовує модель формування професійної відповідальності майбутніх журналістів на бакалаврському рівні вищої освіти (с. 110–119), відтак, на наш погляд, назва підрозділу 2. 2. – «Етапи дослідження» є дещо некоректною. Доцільно було б назвати цей підрозділ «Модель формування професійної відповідальності майбутніх журналістів на бакалаврському рівні вищої освіти».

3. З огляду на те, що в третьому розділі дисертації «Експериментальна перевірка результативності педагогічних умов формування професійної відповідальності майбутніх журналістів на бакалаврському рівні вищої освіти» послідовно й детально представлено хід та результати педагогічного експерименту, то власне етапи дослідження (с. 120–125) з другого розділу доцільно було б перенести на початок третього розділу. Це, на нашу думку, посилює логічність викладу дисертаційного матеріалу.

4. У таблиці 2.1 «Компоненти, критерії, показники, методи та засоби діагностики сформованості професійної відповідальності у майбутніх бакалаврів журналістики» (с. 147–148) авторка досить детально відобразила показники, методи та засоби діагностики до компонентів професійної відповідальності майбутніх журналістів (мотиваційного, когнітивного, емоційно-вольового, діяльнісно-поведінкового), проте не представила в таблиці належним чином критерії до кожного з них, особливо це стосується когнітивного компонента. На наш погляд, на це потрібно було звернути увагу.

5. Оскільки третій розділ дисертації присвячено експериментальній перевірці результативності педагогічних умов формування професійної відповідальності майбутніх журналістів на бакалаврському рівні вищої освіти, то бажано було б і в авторефераті, й у дисертації зазначити, які саме

формувальні заходи сприяли забезпеченню кожній із зазначених педагогічних умов.

Загальний висновок

Зазначені зауваження та побажання не є принциповими, мають дискусійний характер і суттєво не впливають на загальну позитивну оцінку та беззаперечну значущість наукового дослідження. Вважаємо, що дисертація на тему «Формування професійної відповідальності майбутніх журналістів на бакалаврському рівні вищої освіти» є завершеною самостійною науковою роботою, яка поглиблює знання професійної педагогіки, містить нові науково обґрунтовані результати й за актуальністю, змістом, обсягом, новизною, обґрунтованістю наукових положень, достовірністю і практичним значенням відповідає вимогам пп. 9, 11, 12, 13 «Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника», затвердженому постановою Кабінету Міністрів України від 24.07.2013 р. № 567, а її авторка Хромченкова Наталія Миколаївна заслуговує присудження наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти.

Офіційний опонент:

доктор педагогічних наук, професор,

професор кафедри освіти

та управління навчальним закладом,

Класичний приватний університет М.Д. Дяченко

Перший проректор

Класичного приватного університету

доктор наук з державного управління,

професор

П.С. Покатаєв

